

ביאורים

אחד מהדברים המסובכים ביותר שאנו נתקלים בהם כשאנו רוצים להתקדם ולהתעלות, הוא היכולת לשנות את ההרגלים שלנו. גם לאחר שעמלנו ולמדנו את פרטיה השונים של המדרגה החדשה אותה אנו רוצים לרכוש לעצמנו, עדיין חסרה לנו עיקר המלאכה הקשה, והיא העבודה בפועל של שינוי דרכינו. כמענה ישיר למורכבות זו סידר הרמח"ל את ספרו כך שלאחר הביורור של מהות כל אחת מהמידות הוא מסביר גם מהי הדרך לקנות את אותה מידה.

בפרקנו העוסק בדרך קניית הפרישות, עומד הרמח"ל על הדרך הנצרכת כדי לקנות את הפרישות.

השלב הראשון של קניין הפרישות הוא ההתבוננות השכלית על התאוות המושכות את האדם. התבוננות ישירה ומפוקחת על התאוות יוצרת באדם השקפה בריאה ונכונה ביחס אליהן, וכך לומד האדם לזהות עד כמה מגוחכת היא ההליכה אחר התאוה. לאחר שהאדם מתרגל להשקיף על תאוותיו בצורה נכונה, ממילא חודרים הדברים פנימה. כאשר חודרים הדברים ללבו של האדם, נמנע האדם ממצב מביך בו הוא נשלט על ידי תאוותיו, ואז הוא מתחיל לשלוט בהן ולכוונן.

אחד מהדברים שיוצרים אצל האדם תפיסה עקומה ביחס לתאוות, וכתוצאה מכך גורמים לו להימשך אחריהן, היא החברה. פעמים רבות חי האדם בסביבה שהתאוות הן עניין מרכזי בחייה, ובמקרים כאלה קשה לאדם להצליח ולשנות את תפיסתו. המצאותו של אדם בחברה בעייתית שכזו מציבה אותו באופן בלתי מודע במקום שחי מסביב לערכים זולים, ולשם כך עליו לעשות ניתוק מסוים מהחברה.

כאשר האדם עוסק בביורור אמיתי על עניינה של התאוה ובעקבות כך פורש מהחברה המפריעה לו ללכת אחר האמת שלו, הוא משלים בתוכו את היכולת ללכת בצורה שלימה ואמיתית אחר מחשבתו הזכה, ובכך הוא מכשיר את עצמו לקנות את שלימות הפרישות.

הרחבות

• הסכנה בקרבה לאנשי שלטון

וְהֵתְמַדָּה בֵּין הַשָּׂרִים וְאֲנָשֵׁי הַגְּדֹלוֹת הַרוֹדְפִים אַחַר הַכְּבוֹד וּמַרְבִּים הַהֶבֶל. חז"ל לימדונו [אבות א, י]: "ואל תתודע לרשות". הרמב"ם מסביר: "וכן ההיודעות לשלטון, הביטחון ממנה בעולם הזה רחוק, והיא מפסידה הדת, כי לא ישגיח אלא במה שיקרבהו אליו. ואתה יודע סיפור דואג. זאת, והמלך אשר התקרב אליו משיח ה' ובחיר ה' ונביא" [פירוש המשניות ש].

• בחירת חברה טובה ובריחה מחברה רעה

לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִבְיֹאוּם הַבְּלִי חֲבָרֵיהֶם לְהַהֲבִיל גַּם הֵם כְּמוֹתָם. הרמח"ל עוסק כאן בהשפעתה הגדולה של החברה על האדם. הרמב"ם מדגיש בהלכות דעות עד כמה חשוב לשים לב לחברה ולסביבה שבהן האדם נמצא, עד כדי בריחה ממש במקום שאין בורה אחרת: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר "הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע", ואומר "אשרי האיש וגו', וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע, יצא למערות... ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים" [הלכות דעות ו, א].

פֶּרֶק טו - בְּדַרְכֵי קִנְיַת הַפְּרִישׁוֹת

הקניין המובחר:
התבוננות
בחסרונות
תענוגות העוה"ז

הנה הדרך המבחר לקנות את הפרישות הוא, שישתכל האדם בגריעות תענוגות העולם הזה ופחיתותם מצד עצמים וקרעות הגדולות שקרובות ליולד מהם. כי הנה מה שמטה הטבע אל התענוגות האלה עד שיצטרף כל כך ותחבולות להפרישו מהם, הוא פתוי העינים הנפתים במקראה הדברים אשר הוא טוב וערב לכאורה, הוא הפתוי שגרם לחטא הראשון שיעשה, כעדות הכתוב (בראשית ג, ו), "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל, וכי תאוה הוא לעינים וגו' ותקח מפריו ותאכל". אבל פשיטתו אל האדם היות הטוב ההוא כוזב לגמרי, מדמה ובלתי שום התמדה נכונה, וקרע בו אמתו או קרוב להולד ממנו באמת, ודאי שימאס בו ולא יחפצהו כלל. על כן זהו כל הלימוד שצריך שילמד האדם את שכלו, להכיר בחלשת התענוגים האלה ושקרהם, עד שמאליו ימאס גם ולא יקשה בעיניו לשלחם מאתו.

הנה תענוג המאכל, הוא היותר מוחש ומרגש, היש דבר אבד ונפסד יותר ממנו? שהרי אין שעורו אלא כשעור בית הבליעה כיון שיצא ממנה ירד בבני המעים אבד זכרו ונשכח כאלו לא היה. וכך יהיה שבע אם אכל ברבורים אבוסים, כמו אם אכל לחם קבר, לו אכל ממנו כדי שביעה. כל-שכן אם ישם אל לבו החלאים הרבים שיכולים לבוא עליו מקמות אכילתו ולפחות הכבד שמיגיעו אחר האכילה והעשנים המבהלים את שכלו, הנה על כל אלה ודאי שלא יחפץ אדם בדבר הזה, כיון שטובתו אינה טובה ורעתו רעה.

ושאר כל ההנאות שבעולם כמו כן, אלו יתבונן בהם יראה שאפלו הטוב המדמה שבהם איננו אלא לזמן מועט וקרע שיכול להולד מהם קשה וקרע, עד שלא יאות לשום בעל שכל לשים עצמו בסכנות הרעות על רוח הטוב המועט ההוא. וזה פשוט.

וכשירגיל את עצמו ויתמיד בעינו על האמת הזאת, הנה מעט מעט יצא חפשי ממאסר הסכלות אשר חשך החמור אוסר אותו בו, ולא יתפתה מפתויי ההנאות הכוזבות כלל, אז ימאס בהן וידע שאין לו לקחת מן העולם אלא ההכרחי, וכמו שכתבתי.

והנה, כמו שהתבונן על זה הדבר גורם קניית הפרישות, כך סכלותו מפסיד אותו, וההתמדה בין השרים ואנשי הגדלות הרודפים אחר הכבוד ומרבים ההבל, כי בראותו את היקר ההוא והגדלה ההיא, אי אפשר שלא תתעורר תאוותו בו לחמוד אותם, ואפלו לא יניח את יצרו שינצח אותו, על כל פנים מידי מלחמה לא ימלט, והנה הוא בסכנה. וכענין זה אמר שלמה (קהלת ז, ב), "טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה".

ויקר מן הכל הוא ההתבודדות, כי כמו שמסיר מעיניו עניני העולם, פן מעביר חמדתם מלבו. וכבר הזכיר דוד המלך עליו השלום בשבח ההתבודדות ואמר (תהלים נה, ז-ח), "מי יתן לי אבר פיינה וגו' הנה ארחיק נדד אלון במדבר סלה", והנביאים אלהו ואלישע מצאנו היותם מניחים מקומם על ההרים מפני התבודדותם, והחכמים החסידים הראשונים זכרונם לברכה הלכו בעקבותיהם, כי מצאו להם זה האמצעי היותר מוכן לקנות שלמות הפרישות, למען אשר לא יביאום הבלי חביריהם להבהיל גם הם כמוהם.

וממה שצריך לזהר בקניית הפרישות הוא, שלא ירצה האדם לדלג ולקפץ אל הקצה האחרון שבו רגע אחד, כי זה ודאי לא יעלה בידו, אלא יהיה פורש והולך מעט מעט, היום יקנה קצת ממנו ומחר יוסיף עליו מעט יותר, עד שיתרגל בו לגמרי, כי ישוב לו כמו טבע ממש.

הכבד - תחושת הכבודות. והעשנים המבהלים וכו' - השפעת האוכל הגס מחלישה את הכישרון השכלי. שלא יאות - לא ראוי. יניח - יאפשר.